

תוכן עניינים

3.....	מבוא
4-14.....	סקירת ספרות
5.....	סוגי המשחק בגיל הרך
7.....	תרומת המשחק להתפתחות הילד
10.....	ארגון ותכנון סביבת המשחק בגן הילדים כמעודדת למידה
10.....	המרחב הפיסי
11.....	חפצים ואביזרים
12.....	סדר יום
12.....	תפיסת הגננות לגבי מקומו של המשחק בגן הילדים
15.....	מטרת המחקר ושאלת המחקר
16-19.....	מתודולוגיה
16.....	סוג המחקר
16.....	כלי המחקר
17.....	שדה המחקר
18.....	משתתפי המחקר
18.....	הליך המחקר
19.....	ניתוח נתונים
19.....	אתיקה מחקרית
20-38.....	ממצאים
20.....	למידה ומשחק
20.....	למידה מובנית מול למידה באמצעות משחק
22.....	המשחק ככלי למידה של חשבון ואוריינות
22.....	המשחק כמפתח כישורי חיים
24.....	מקומו של המשחק בגן ובמרחב הפיזי ובסדר היום
24.....	מקומו של המשחק בסדר היום בגן
25.....	ארגון הסביבה הפיזית ופינוק המשחק
28.....	צורך בגמישות והתאמה לצרכים ולרצונות של הילדים
29.....	תפיסת תפקידה של הגננת במשחק
29.....	תיווך
31.....	יצירת קשר אישי ומענה על צרכים
33.....	המשחק כמענה לצרכים אינדיבידואליים בתחומי ההתפתחות השונים
34.....	המשחק כמענה לצרכים רגשיים
36.....	המשחק כמענה לצרכים חברתיים
37.....	המשחק כמענה לצרכים מוטוריים
39.....	דיון ומסקנות
43.....	מגבלות המחקר
43.....	מסקנות ותרומת המחקר
44.....	רפלקציה אישית
45.....	ביבליוגרפיה
51-120.....	נספחים
51.....	נספח 1 : שאלות הריאיון
52.....	נספח 2 : ריאיון עם
61.....	נספח 3 : ריאיון עם
69.....	נספח 4 : ריאיון עם

82.....	נספח 5 : ריאיון עם.....
91.....	נספח 6 : ריאיון עם.....
97.....	נספח 7 : ריאיון עם.....
105	נספח 8 : ריאיון עם.....

מבוא

פעילות המשחק מלווה את האדם בכל גיל, מקום וחברה. המשחק שכיח במיוחד בתקופת הינקות והילדות. לאורך השנים התפתחה ההבנה כי למשחק ישנה השפעה חיובית ומשמעותית עבור הילד ודרכו מתפתחים הכישורים והמיומנויות הנדרשים להמשך חייו. לפיכך, חשיבות רבה נודעת למסגרת החינוכית בגן הילדים ולתפקידה של הגננת בפיתוח היכולות הללו.

הגן ניתפס כמסגרת מעצבת בחיי הילדים ובהכשרתם לעתיד. גן הילדים מעצם היותו שדה פעילות נרחב ליוזמות, למעשים ולרעיונות עבור הילדים, ניתפס כמסגרת המעניקה 'קורס מזורז' עבור הילדים לפני הגעתם לבית הספר. משחקים בגן הילדים הם חלק בלתי נפרד משגרת הפעילות היום יומית. הנחת היסוד בחינוך ובפרט בגיל הרך היא כי ילדים משחקים כדי ללמוד ולומדים תוך כדי משחק.

כגננת במערכת החינוך וכמנהלת גן, אני מתבוננת בילדים משחקים בסביבת הגן מרגע כניסתם אליו. סביבת הגן כוללת מרחבים שונים שבהם מתרחשות הפעילויות: שולחנות עבודה ויצירה, חצר הגן, פינת משק הבית, מרכז בנייה, ספרייה ועוד. ילדים אוהבים לשחק ובאמצעות המשחק לומדים על סביבתם. ילדים משחקים, יוצרים, מפתחים קשרים חברתיים מתנסים בפעילויות חקר המלוות בהנאה רבה. המשחק הינו בעל חשיבות רבה לכל תחומי התפתחותו של הילד: בתחום המוטורי, הרגשי והחברתי, השפתי והקוגניטיבי. ישנם משחקים חופשיים וישנם משחקים מובנים ואפילו מתוכננים. לפיכך, לעיתים אני צופה ולעיתים אני יוזמת משחק ומשתתפת בו ביחד עם קבוצת ילדים. צפייה בילדים תוך כדי משחק מאפשרת לי היכרות מעמיקה עם אפיוניהם האישיים והייחודיים של ילדי הגן תוך מעקב אחר תוצרי הלמידה של כל ילד ומתן מענה לצרכיו האישיים. אני לומדת את אישיותו הייחודית של כל ילד, את העדפותיו, יכולותיו וכישוריו לצד חזקותיו וקשייו. היכרותי את ילדי הגן בתחומי ההתפתחות השונים מאפשרת לי לעקוב אחר התקדמותו של כל ילד, להעריך את תפקודו ולספק מענה לצרכיו הייחודיים באמצעות תכנון דרכי עבודה מותאמות.

במחקר זה אתייחס לתפיסות השונות של גננות לגבי המשחק בגן הילדים ואבחן את תרומתו של המשחק להתפתחותם של ילדים בגיל הרך. המחקר יסייע לי ללמוד באופן מעמיק את תרומתו של המשחק כבסיס להתפתחות של הילד בגן, להרחיב את דרכי היצירתית בנוגע לפיתוח משחקים תוך הכרה באספקטים החשובים שצריכים להתקיים במשחק. כך יתאפשר לי לשלב באופן מיטבי משחקים בסדר היום בגן כחלק מתהליך למידה ופעילויות חווייתיות.

לנוכח זאת, מטרת המחקר לבחון את תפיסתן של גננות את המשחק בגן הילדים ואת תרומתו להתפתחות הילד בהיבטים שונים.

סקירת ספרות

המשחק – מהו?

הוגי דעות וחוקרים שונים ניסו במהלך השנים להגדיר את המושג 'משחק'. עם זאת, עדיין לא קיימת הגדרה מוסכמת ומקובלת למונח 'משחק', ייתכן בשל התפיסה הסובייקטיבית של המשחק (Deterding et al., 2011) והיכולת להתבונן בו מנקודות מבט שונות (קבלסון, 2005). אחת ההגדרות למושג 'משחק' רואה בו פעילות הכוללת כללים ברורים ומוגדרים והשתתפות בה הינה חופשית וללא כפייה חיצונית. כמו כן, מסגרת הזמן היא בעלת נקודת התחלה, נקודת סיום ומרחב פיסי מוגדר (ארבל וחבריה, 2011; Rapp, 2013). קורצ'אק (1920) הגדיר משחקי ילדים כ 'חיקוי לפעולות רציניות של המבוגרים', עבור הילד משחק הוא דבר רציני.

אריסטו (בתוך טל, 1993) הגדיר כי המשחק הוא "האושר שבעשיית דבר שאין לו מטרה". הפילוסוף והפסיכולוג ג'ון דיואי טען כי: "החיים הם פעילות וכל פעילות שאינה עבודה היא משחק". אריק אריקסון טען כי: "משחק הוא חופשה מהמציאות" (בתוך בקר ודויד, 1998). הגדרות מאוחרות יותר מתייחסות למשחק כאל השתתפות בפעילות שהתועלת ממנה היא בעצם קיומה (Schousboe & Winther-Lindqvist, 2013). בקר ודויד (1998), מגדירים את המונח 'משחק' כפעילות שלרוב מאופיינת בתחושת הנאה וסיפוק הנובעות מעצם תהליך המשחק ולא מתוצאותיו; מקדמת השתתפות פעילה ועצמאית של הילד; ההשתתפות בה היא מתוך בחירה אישית, חופשית והנעה פנימית; הפעילות גמישה וספונטנית מבחינת תכנים, משך הזמן, מעברים ממצב למצב וכדומה; ומרחב המשחק מוגדר וידוע למשתתפים בו. בנטוב – גז ווקסנר ברוך (2016) מגדירים משחק כפעילות משמעותית, אוניברסלית וחוייתית המשותפת לכל בני האדם. למשחק ישנה השפעה חיובית על תפקודם של ילדים בגיל הרך. המשחק נחשב צורך בסיסי בחייהם של בני האדם.

חוקרים מתייחסים לפעילות המשחק בהיבטים שונים. מבחינה אבולוציונית משחק הוא סוג של אימון שבאמצעותו הילד מפתח את הכשרים החיוניים לחייו והנדרשים לו בעתיד. לפי תפיסה זו, תקופת הילדות הינה תקופה ארוכה משום שהילד זקוק לכישורים מורכבים ועליו להתאמן בהם זמן רב. מבחינה קוגניטיבית, משחק הוא אמצעי עיקרי ללמידה, לרכישת שפה וידע, לפיתוח חקרנות וטיפול יצירתי ודמיון. מבחינה רגשית, המשחק משמש לפורקן, לשמחה ולזמן מנוחה ואיזון הנפש. מבחינה חברתית, המשחק הוא בסיס להתפתחות מיומנויות של תקשורת (Svina, 2014). גדעון לוין (2000) מתייחס לתיאוריה המכונה 'זרימת הפעילות' ומגדיר את המשחק כפעילות הכוללת ארבעה מרכיבים: המשחק, הלמידה, העבודה והיצירה. על פי תפיסתו, יש להתייחס למונח 'משחק' בראייה הוליסטית, שלמותית, הכוללת את כל המרכיבים ביחד כאשר הם משפיעים זה על זה.

חוקרים והוגי דעות אחרים (Smith & Pellegrini, 2008) טוענים אחרת ומסבירים כי המשחק הוא פעילות שאינה רצינית בעיקר בשל הדגש הניתן בו לתהליך ולא למטרה (לתוצר). משחק כולל מאפיינים משותפים לבני האדם ולבעלי החיים בהתייחס לאופן ההתמדה בהתנסות מניפולטיבית או פעילות מוטורית עם עצמים, אורגניזם, הסביבה או עם גופם העצמי אך בקרב בני האדם (בשונה מבעל החיים), משחק אינו משיג מטרות חשובות כמו הישרדות והתרבות. בראון (2008) מתייחס להגדרת 'המשחק' כפעילות שאין לה כוונה מסוימת, הוא פשוט מהנה, וטוען שאם המטרה חשובה יותר מהמעשה, זה כנראה לא משחק.